

Examen HAVO

2009

tijdvak 2
woensdag 24 juni
9.00 - 12.00 uur

kunst (algemeen)

tevens oud programma

schoolexamen ckv2

Bij dit examen hoort een bijlage.

Dit examen bestaat uit vier blokken met in totaal 37 vragen.
Voor dit examen zijn maximaal 61 punten te behalen.
Voor elk vraagnummer staat hoeveel punten met een goed antwoord behaald kunnen worden.

Blok 1: Cultuur van de kerk in de elfde tot en met veertiende eeuw
Blok 2: Cultuur van het moderne in de eerste helft van de twintigste eeuw
Blok 3: Cultuur van het moderne in de eerste helft van de twintigste eeuw
Blok 4: Massacultuur in de tweede helft van de twintigste eeuw

Bij het beantwoorden van de vragen maak je gebruik van de aangeboden bronnen. Tevens wordt een beroep gedaan op je eigen kennis.
In het vragenboekje staan boven de vraag meestal één of meer bronnen aangegeven die van speciaal belang zijn bij de vraag. Op het beeldscherm zijn deze bronnen aangegeven met een groene stip.

Geef niet meer antwoorden (redenen, voorbeelden e.d.) dan er worden gevraagd. Als er bijvoorbeeld twee redenen worden gevraagd en je geeft meer dan twee redenen, dan worden alleen de eerste twee in de beoordeling meegeteld.

Blok 1

Dit blok gaat over het middeleeuwse kerkgebouw en kunstvormen in en om de kerk.

tekst 1

Lees ter oriëntatie tekst 1.

In de middeleeuwse samenleving nam het kerkgebouw een belangrijke plaats in. Als gebouw was de kerk allereerst de plaats van samenkomst voor de eredienst. Naast deze praktische functie had het gebouw ook een symbolische betekenis.

2p 1 Bespreek de symbolische betekenis van het middeleeuwse kerkgebouw.

Een plek te creëren voor het houden van de eredienst hoefde niet de enige reden te zijn om een kerk te bouwen. Ook andere motieven konden (mede) een rol spelen bij het oprichten van een kerkgebouw.

2p 2 Noem twee van deze motieven.

In de elfde eeuw nam het aantal kerkgebouwen sterk toe. Deze kerken hebben een uniform karakter, zij het dat er sprake is van streekgebonden variaties.

1p 3 Geef een verklaring voor het feit dat de elfde-eeuwse kerkgebouwen een uniform karakter hebben.

In de middeleeuwse beeldhouwkunst domineerde het reliëf.

1p 4 Licht dit toe.

afbeelding 1, tekst 2

Op afbeelding 1 zie je een beeldhouwwerk dat is aangebracht in de halve boog boven de ingang van de kerk, het zogenaamde timpaan. In tekst 2 (1e alinea) beschrijft een middeleeuwse gelovige welke indruk dit timpaan op hem maakt. De middeleeuwse gelovige ervaarde de voorstelling op het timpaan (geheel) anders dan een hedendaagse beschouwer die de kerk als toerist bezoekt.

2p 5 Leg uit waarom de voorstelling van het timpaan op de middeleeuwse gelovige zo'n grote indruk maakte.

afbeelding 1, tekst 2

Uit tekst 2 (1e alinea) blijkt dat de middeleeuwse beschouwer, wat betreft de vormgeving van het timpaan, niet hetzelfde zag als de hedendaagse beschouwer.

1p 6 Noem het specifieke aspect van de vormgeving dat de hedendaagse beschouwer niet langer kan zien.

tekst 2

In tekst 2 (2e alinea) lees je hoe een gelovige de voorstelling op het timpaan interpreteert. De karakterisering van de figuur van Christus komt overeen met die in de tijd dat de kerk werd gebouwd.

- 2p **7** Hoe werd de figuur van Christus in de elfde/twaalfde eeuw gekarakteriseerd? Geef tevens aan hoe dit in de tekst is verwoord.

afbeelding 2, tekst 2

In tekst 2 (2e alinea) is ook sprake van 'een mensdom dat op aarde aan het eind van zijn geschiedenis was gekomen'. Het gebeuren dat met dit einde van de geschiedenis samenhangt werd in de middeleeuwen veelvuldig uitgebeeld. Op afbeelding 2 is hiervan een voorbeeld te zien.

- 3p **8** Geef aan welk onderwerp is uitgebeeld en benoem aan de hand van de afbeelding drie aspecten van de voorstelling die typerend zijn voor dit onderwerp.

In de middeleeuwen konden gelovigen niet alleen religieuze beeldende kunst aanschouwen, maar ook 'liturgisch drama'. Een liturgisch drama werd aanvankelijk in de kerk gespeeld door verklede monniken, priesters en koorknapen. De grote kathedralen leenden zich voor geweldig spektakel: er zijn verslagen bekend die verhalen van naar binnen dravende paarden, engelen die vanuit de hoogte zongen en vlamme fakkels die dit alles toverachtig verlichtten. In 1216 verbande Paus Innocentius III het toneel uit de kerk.

- 1p **9** Leg uit waarom de paus het opvoeren van liturgische drama's in de kerk verbood.

Het pauselijk verbod was uiteindelijk gunstig voor de ontwikkeling van het toneel in de middeleeuwen in het algemeen.

- 3p **10** Hoe ontwikkelde het religieuze toneel zich, gelet op plaats, taal en spelers?

Ook over de dans velde de kerk een negatief oordeel. Dans was dan ook niet geoorloofd in en om de kerk.

- 2p **11** Geef aan waarom de kerk zo negatief stond tegenover dans. Betrek in je antwoord de middeleeuwse christelijke opvattingen over lichaam en geest.

In de middeleeuwen had de kerk niet op alle dansvormen invloed.

- 1p **12** Noem een dansvorm waarop de kerk geen invloed had.

Blok 2

Dit blok is gebaseerd op een toneelstuk van Bertolt Brecht en enige muziekfragmenten van Hanns Eisler uit ongeveer dezelfde tijd. Beide personen droegen in hun werk een uitgesproken socialistische ideologie uit.

tekst 3, tekst 4, video 1

De videofragmenten 1 en 2 zijn afkomstig uit het slot van het toneelstuk *De Kaukasische krijtkring* (1942) van Bertolt Brecht, uitgevoerd door de amateurtoneelvereniging *Openluchtspelgroep Oosterhout*.

Lees tekst 3 en 4.

- 2p 13 Beschrijf drie ‘vervreemdingseffecten’ die je in videofragment 1 ziet.

tekst 3, tekst 4, video 2

- 1p 14 Noem uit videofragment 2 een element dat typerend is voor het ‘episch theater’.

tekst 4

Stukken van Brecht worden tegenwoordig bijna niet meer door beroepsgezelschappen gespeeld.

- 2p 15 Geef hiervoor een verklaring. Verwerk in je antwoord zowel ‘episch theater’ als ‘vervreemdingseffecten’.

tekst 3, tekst 5

In de tekst van Brecht staat dat de Verteller, vlak voor de uitspraak van de rechter over het kind, met betrekking tot Groesje zegt: “Hoor wat ze dacht maar niet zei in haar woede”. Daarna zingt Groesje het in tekst 3 afgedrukte lied. In tekst 5 wordt gesproken over het exemplarische karakter van het werk van Brecht. In de tekst van het lied van Groesje kan ‘het kind’ exemplarisch genoemd worden.

- 1p 16 Waarvoor staat ‘het kind’ model?

tekst 3, tekst 6

In tekst 6 is sprake van contrasten waar Brecht mee werkt.

- 2p 17 Geef **met eigen woorden** twee contrasten aan in de tekst van het lied van Groesje.

tekst 4, video 1

Hoewel volgens de aanwijzingen van Brecht het lied van Groesje door de Verteller moet worden gezongen, laat de regisseur van de productie op videofragment 1 het lied door Groesje zelf zingen. Ook de tekst “Hoor wat ze dacht maar niet zei in haar woede” is vervallen in deze uitvoering. Ze begint het lied te zingen nadat de rechter haar voorstelt om gewoon toe te geven dat het kind niet van haar is, zodat het dan alsnog rijk kan worden.

- 1p 18 Wordt het stuk van Brecht hierdoor minder ‘episch’? Beargumenteer je antwoord.

- 1p 19 Wordt het stuk hierdoor minder ‘vervreemdend’? Beargumenteer je antwoord.

audio 1, tekst 7

Leest tekst 7.

Audiofragment 1 is een fragment van een door Eisler gecomponeerd strijdlid voor arbeiders.

- 2p 20 Noem twee elementen die zorgen voor het agitatorische karakter van deze muziek. Laat de inhoud van de tekst buiten beschouwing.

audio 2, tekst 8

Lees tekst 8.

Audiofragment 2 is een gedeelte uit door Eisler gecomponeerde filmmuziek.

- 1p 21 Noem één kenmerk, waarin deze filmmuziek zich onderscheidt van de gebruikelijke filmmuziek uit de jaren 40.

audio 1, audio 2

- 1p 22 Noem één kenmerk uit audiofragment 1, dat ook in het begin van audiofragment 2 duidelijk aanwezig is.

Blok 3

Dit blok is gebaseerd op het ballet *Relâche* uit 1924 van het avant-gardistische gezelschap *Les Ballets Suédois*.

tekst 9

Lees tekst 9.

Zowel *Les Ballets Suédois* als *Les Ballets Russes* werden door een kunstliefhebber/mecenas geleid, respectievelijk Rolf de Maré en Serge Diaghilev.

Aan het begin van de negentiende eeuw was een mecenas belangrijker voor Europese dansgezelschappen dan heden ten dage.

- 2p 23 Leg dit uit.

tekst 9

- 2p 24 Leg uit waarom Rolf de Maré het destijds (1920-1925) zo moeilijk vond om dans op film te vertonen.

tekst 10

Lees tekst 10.

Relâche wordt vooral op basis van de vertoning van *Entr'acte* een avant-gardistisch ballet genoemd.

- 2p 25 Maak aan de hand van twee aspecten duidelijk dat dit terecht is en illustreer beide aspecten met een citaat van René Clair.

video 3

Videofragment 3 toont een aantal scènes uit het begin van *Entr'acte*, waaronder een scène met een papieren bootje dat over de daken van Parijs vliegt en een scène met een ballerina die niet aan de toen gangbare verwachtingen van het romantische ballet beantwoordde.

- 2p 26 Noem drie manieren waarop verwachtingspatronen ten aanzien van de romantische ballerina en/of de romantische ballettechniek in videofragment 3 doorbroken worden.

video 3

Met het doorbreken van verwachtingspatronen leverden de makers kritiek op bepaalde aspecten van het traditionele, romantische ballet.

- 2p 27 Noem één punt van kritiek.

video 3

René Clair streefde naar toevallige verbanden die het publiek moesten verrassen.

- 1p 28 Op welke manier heeft Clair zijn streven in videofragment 3 zichtbaar gemaakt?

tekst 9

Lees nogmaals tekst 9.

- 2p 29 Noem twee redenen op grond waarvan je kunt stellen dat *Les Ballets Suédois* en *Les Ballets Russes* concurrenten van elkaar waren.

Blok 4

Dit blok is gebaseerd op twee songs uit de theatershow van *Female Factory*, een optreden van 13 zangeressen uit verschillende delen van de wereld in december 1997.

audio 3, tekst 11, tekst 12

Lees ter oriëntatie tekst 11.

In tekst 12 staat de tekst van het traditionele Schotse lied *Swords of bronze*.

Audiofragment 3 bevat couplet 1 en 2 van deze song.

In veel popmuziek bestaat er nauwelijks relatie tussen de inhoud van een songtekst en de muziek. Zo'n relatie is in *Swords of bronze* deels wel en deels niet aanwezig.

In couplet 1 en 2 is er weinig verband tussen de inhoud van de tekst en de ontwikkeling in de begeleiding.

- 2p 30 Leg dit uit. Betrek in je antwoord tevens wat er verandert in de begeleiding van couplet 2 ten opzichte van die in couplet 1.

audio 4, tekst 12

Audiofragment 4 bevat couplet 3 en 4 van *Swords of Bronze*.

In couplet 3 en 4 krijgt de tekst een toenemende dramatische lading met een duidelijke conclusie aan het slot.

- 3p **31** Beschrijf aan de hand van drie aspecten hoe deze ontwikkeling in de muziek wordt gevolgd.

tekst 12

- 1p **32** Geef één argument waarom mensen belang hechten aan een song als *Swords of Bronze*.

tekst 13

In tekst 13 staat het begin van de tekst van de song *Breaths*.

Kenmerkend voor de tweede helft van de twintigste eeuw is een grote verscheidenheid in levensbeschouwingen.

- 2p **33** Beschrijf op welke manier een vermenging van culturen in de tekst van *Breaths* duidelijk aanwezig is.

audio 5

Audiofragment 5 is het begin van de song *Breaths*.

- 2p **34** Geef twee argumenten dat audiofragment 5 een bepaalde vorm van popmuziek is. Laat de tekst buiten beschouwing.

video 4

Videofragment 4 is het einde van de song *Breaths*.

Het oordeel van de pers over de theatershow van *Female Factory* was in het algemeen zeer positief, maar het theaterconcept werd omschreven als karig.

- 1p **35** In welk opzicht zal de theatershow positief zijn beoordeeld? Noem één aspect.
1p **36** Noem op basis van videofragment 4 één argument, dat een negatief oordeel over het theaterconcept van deze theatershow kan ondersteunen.

In een persbericht over *Female Factory* staat:

“Janka spreekt alleen Bulgaars, Yulduz spreekt een heel klein beetje Engels, Tshala spreekt behalve haar eigen taal wat Frans, ... maar het meeste contact hebben we door de muziek. Dat werkt als universele taal. Dan merk je weer dat muziek een soort wondermiddel is.”

Dat muziek een universele taal zou zijn wordt wel vaker beweerd.

- 1p **37** Ben je het eens met de bewering dat muziek een universele taal is? Geef een argument voor je mening.